РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Румяна Балинова Тодорова,
Шуменски университет „Епископ К. Преславски",
професионално направление 2.1. Филология

за придобиване на научната степен **„доктор на науките"**
на **Нов български университет**, Департамент „Чужди езици и култури",
в област на висшето образование „Хуманитарни науки",
професионално направление 2.1. Филология,
докторска програма „Теория и практика на превода"
с кандидат: доц. д-р Борис Анатолиевич Наймушин,
Департамент „Чужди езици и култури" към НБУ

1. Съответствие на кандидатурата спрямо минималните и допълнителните изисквания за присъждане на научната степен „доктор на науките"

Доц. д-р Борис Анатолиевич Наймушин е представил необходимите документи за присъждане на научната степен „доктор на науките", удостоверяващи съответствието на кандидатурата му с изискванията на Закона за научните степени и звания, и на Правилника на НБУ за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на научни длъжности в НБУ. Предоставените документи потвърждават верността на обобщените по групи показатели наукометрични данни за изследователската, преподавателската и експертната му работа и отговарят на минималните национални изисквания по бл. 2б, ал. 2 и 3 на ЗРАСРБ и на допълнителните изисквания на НБУ.

2. Представяне на кандидата

Според информация от представените документи доц. д-р Борис Наймушин притежава богата научна и професионална кариера, които могат да се определят като процес на непрекъснато образователно и обучително развитие и надграждане още от магистърската програма по българска филология с втора специалност английски език в СУ (1984-1989), доктор по философия (1997), магистърската програма по хебраистика (2002), магистърската програма за обучение на устни преводачи в Школата по устен превод към Факултета по

писмен и устен превод в Женевския университет (Швейцария), свързана с методиката на преподаването на устен превод (2009), до доцент по теория и практика на превода (2009 – до този момент) в Департамент „Чужди езици и култури“ към НБУ. Това е процес на свързване на академичната му кариера с практиката на преподаване на студенти на специфични знания в областта на теорията и практиката на превода. Професионалното развитие на кандидата се изразява в участия в различни обучения, посещения в чуждестранни университети, както и в изнасяне на различни курсове и лекции.

През годините той има часове, свързани с теорията и практиката на превода, но е и много активен устен преводач, а е бил и научен консултант на двама успешно защитили докторанти, което говори за доста добрата му подготовка в областта на англицистиката, и по-конкретно на лингвистиката, теорията на превода, културологията и др., в която област са и част от публикациите му. Академичните интереси му интереси са в областта на теорията и практиката на превода, лингвистиката на текста, консекутивния и синхронния превод, общото и сравнителното езикознание, социолингвистиката, културологичните изследвания и много други, пряко свързани с преподавателската и научната му дейност.

Доц. д-р Наймушин има публикации в национални и международни списания, описани в материалите по конкурса. Той е главен редактор на сп. „English Studies“ на НБУ. Освен това е член на Съюза на преводачите в България и на European Society for Translation Studies.

Изследователската и публикационната активност на кандидата е впечатляваща. За целите на конкурса доц. д-р Борис Наймушин е представил списък с публикации, които са достатъчни според изискванията на конкурса. От тях: по темата на дисертационния труд – 5 в национални и чуждестранни научни издания, реферирани и индексирани в световно известни бази данни, в нереферирани научни издания с научно рецензиране – 7, в съавторство – 5, дисертация за придобиване на научната степен „доктор“, доклади и публични лекции – 11 и 1 кратък лекционен курс.

Борис Наймушин има 18 забелязани цитирания, 5 от тях в национални и чуждестранни научни издания, реферирани и индексирани в световно известни бази данни, 2 – в колективни томове с научно рецензиране, 5 – в нереферирани издания с научно рецензиране, изброени в съответната справка.

Дисертацията му за придобиване на научната степен „доктор на науките" „Тенденции и личности в дипломатическия превод в България в периода 1944-1974 г. и някои съпоставки със СССР, САЩ, Румъния, Унгария и Куба", представена за целите на конкурса е разработена самостоятелно и не повтаря по никакъв начин темата и съдържанието на труда за придобиване на образователната и научна степен „доктор". Тя е естествено продължение на предишни негови изследвания, свързани с различни въпроси и аспекти на превода и отразява начетеността на кандидата при успешното прилагане на теоретични постановки в анализа и предлагане на собствени интерпретации. Информацията е доста подробна и изчерпателна, което говори за познаването на обсъжданите проблеми и на използваните материали в дълбочина. Трудът определено дава заявка за намиране на отговори на доста въпроси, поднесени многокомплексно, които до този момент не са намерили своите отговори.

Основният текст е 292 страници, а цялата дисертация е 314, в която се включват списък с архивни материали от Държавния архив от различни градове и научни приноси на дисертационния труд. Още от съдържанието е видно, че изложението е много логично и ясно структурирано. Дисертацията се състои от 7 глави, авторски предговор, благодарности, заключение, библиография, приноси и списък на материали от Централния държавен архив.

Библиографията е много внушителна – 341 заглавия на английски, български, руски, френски, испански, румънски и унгарски езици, както и 87 архивни единици от ЦДА.

Изследването е много интересно и до този момент такова не е правено, тъй че обогатява и допълва проучванията в областта на превода в България и то за 30-годишен период (1944-1974). Информацията е представена по много систематизиран начин, богато онагледена, подкрепена с много илюстрации от различни по народност научни, медийни и мемоарни източници, периодичен печат и др. До този момент липсва едно цялостно и задълбочено проучване за развитието на дипломатическия превод по време на Студената война. Посочват се обектът, предметът, целите и задачите на изследването, очертават се контекстът и границите му. Интересен момент е споменаването на използването на изкуствен интелект и причината за това. Цитирането е много точно и коректно. Обект на изследване са предимно архивни материали за период от 30 години (1944-1974 г.), мемоарна литература, периодичен печат, научни трудове по история на превода и др.

Изследването е първо по рода си, защото проследява дипломатическия превод в исторически план през периода на Студената война посредством исторически, просопографски, микроисторически и преводоведски подходи и това определено и един от приносните му моменти. Поради естеството на периода българските преводачи неминуемо са повлияни от съветските школи, но анализът показва, че българският модел има и своите особености. Посочва се, че българските преводачи не само участват в съответните събития като технически посредници със спомагателни функции, но играят и важна роля при осъществяването на международния диалог между институциите по света. По тази причина те трябва да притежават политически, езикови и професионални компетентности за успешно справяне със съответните ситуации по време на преговори и други подобни комуникации.

Реконструирани са професионалните биографии на значителен брой дипломати, устни и писмени преводачи, участвали в международната дейност на България по време на изследвания период, като са изяснени механизмите на тяхната подготовка, подбор и професионална реализация.

Изяснена е ролята на международното младежко бригадирско движение като среда за формиране на езикови и междукултурни компетентности и евентуално набиране на бъдещи преводачи и специалисти по международни отношения.

Интересен факт е българският модел на дипломатически превод през 60-те и 70-те години на XX век, при който се привличат университетски преподаватели, журналисти и литературни преводачи към дейността на държавните институции.

Друг приносен момент е изводът, че дипломатическият превод е не само езикова дейност, но и особена форма на културно и политическо посредничество, която влияе на международната комуникация и дипломатическата практика.

Изследването е интердисциплинарно и е пресечна точка между преводознанието, историческите и дипломатическите области на познание. Прилага се и критичен анализ на документални и мемоарни източници.

Във Въведението се изясняват спецификите на дисертационния труд и причините за едно такова изследване, основано на предишни публикации, информацията в които впоследствие е доразвита и обогатена с допълнителни източници, както и по отношение на значимостта и актуалността му. Подчертава се много съществен факт, а именно, че ролята

на преводача винаги остава на заден план и неговата личност е пренебрегвана до голяма степен. Изтъква се оригиналността на проучването, като една от причините за това е, че са реконструирани професионалните биографии на изтъкнати български дипломати и преводачи, участвали в международната дейност на България.

Глава първа съдържа преглед на научната литература, нормативните документи, мемоарните източници и архивните материали, свързани с историята, теорията и практиката на дипломатическия превод в най-ново време. Отделено е внимание на развитието на изследванията върху дипломатическия устен превод като специфична форма на междуезиково посредничество в международните отношения и на двата основни модела на преводаческо посредничество – неутралния („shared“) и афилирания („attached/affiliated“) преводач, характерен за дипломатическата практика. Посочва се, че дипломатическият преводач трябва да притежава висока езикова компетентност и да познава политическия, културния и протоколния контекст. Направеният преглед показва, че дипломатическият превод остава сравнително слабо изследвана област.

Глава втора разглежда терминологичните и методологическите основи на изследването на дипломатическия превод в България през анализирания период. Дефинира се понятието „дипломатически превод“, анализират се особеностите на дипломатическия превод в сравнение с конферентния, като специално внимание е отделено на посоката на превода, а и на разграничението между „дипломатически преводач“ и „дипломат-преводач“. Използва се историко-дескриптивен подход и сравнително-исторически метод при представяне на информацията, микроисторически и просопографски подходи, както и устна история и др. Интересен е също и историко-антропологичният подход, за който е дадена разгърната обосновка. Споменава се и авторската субективност в мемоарната литература, която на моменти изкривява информацията, като са посочени примери за това в изследването.

Глава трета изследва ролята на чуждестранните бригадири и българските бригадири-преводачи в международното младежко бригадирско движение в НРБ през периода 1946-1949г. Оказва се, че бригадирите-преводачи представляват важен, но почти неизследван етап от историята на устния и дипломатическия превод в България. На основата на богат архивен материал от Централния държавен архив, мемоарни свидетелства, публикувани спомени и биографични източници се реконструира организацията на преводаческата

дейност на бридарите-преводачи, като се прави сравнение със ситуацията в СССР и Югославия.

В Глава четвърта се анализират събраните мемоарни, медийни, научни и архивни материали от началото на дипломатическия превод в НРБ след 1944г. в съпоставка с дипломатическия превод основно в Съветския Съюз. Представен е историческият контекст, който за разлика от този в СССР, където дипломатическият превод на най-високо равнище през 30-те–60-те години е почти изцяло монополизиран от дипломати и служители на външнополитическия апарат, в България е с по-гъвкав модел. Като дипломатически и симултанни преводачи се привличат университетски преподаватели, редактори на чуждоезикови медии и журналисти с висока езикова подготовка. Очертава се мястото на преводачите в историята на българската дипломация и международните отношения през втората половина на XX век.

Глава пета изследва ролята на преводачите и езиковите посредници по време на XV сесия на Общото събрание на ООН през 1960 г. Целта е да бъдат идентифицирани преводачите, съпровождали делегациите на България, СССР, Румъния, Унгария и Куба, както и да се реконструира участието им в официалните и неофициалните контакти между политическите лидери. Уникален случай в дипломатическите практика е използването на езика ладино (иберороманси език) от български преводач.

Като цяло авторът познава източниците много добре, за което може да се съди по начина им на боравене с тях, а и поради факта, че той е дългогодишен конферентен и дипломатически преводач, което пък му позволява да види нещата отвътре и от първа ръка.

Интересен факт, споменат в един от материалите, е как практиката на устния превод е допринесла за развитието на международните дипломатически отношения и преговори, с други думи устният превод се разглежда като основен инструмент на външната политика.

Заключението обобщава изводите. Подчертава се фактът, че „дипломатическият превод следва да бъде разглеждан не само като езикова дейност, но и като специфична форма на културно и политическо посредничество, оказваща влияние върху международната комуникация и дипломатическата практика“. Споменати са евентуални заявки за бъдещи изследвания.

Забелязва се много точно и коректно позоваване и цитиране на използваните материали. Налице е много добра предварителна информационна подготовка за настоящия анализ и много добро детайлно познаване на политическата обстановка.

3. Оценка за качеството на научната продукция и научните приноси на кандидата

В представената от кандидата по конкурса справка за научните и приложните приноси са откроени най-важните концептуални и приложни аспекти на иновативността на неговото научно творчество. Оценявам изследванията на доц. д-р Наймушин да проучва в дълбочина и да прилага адекватно теоретичните постановки в областта на лингвистиката, съпоставителните изследвания, теорията на превода и както и към конкретни проявления от историята на събитията, което е принос и намира приложение в преподаването на изследваните проблеми.

Приносите в дисертационния труд на кандидата са описани в него и в Автореферата. Те са в областта на методологията, на историята на дипломатическия превод, на емпиричните изследвания и др. Един от най-съществените приноси е, че за пръв път се реконструират професионалните биографии на изтъкнати български дипломати и преводачи, участвали в международната дейност на България. Интересен факт е българският модел на дипломатически превод през 60-те и 70-те години на XX век, при който се привличат университетски преподаватели, журналисти и литературни преводачи към дейността на държавните институции. Друг приносен момент е изводът, че дипломатическият превод е не само езикова дейност, но и особена форма на културно и политическо посредничество, която влияе на международната комуникация и дипломатическата практика. Бригадирите-преводачи също представляват важен, но почти неизследван етап от историята на устния и дипломатическия превод в България в анализирания период. В тази област почти няма проучвания и работата определено запълва една ниша.

Що се отнася до другите му публикации изследванията, които представя, са много задълбочени и пълни, а не повърхностни, и са винаги подкрепени с богат доказателствен материал. Те са в съответствие с темата на дисертационния труд и поставените цели и задачи.

В Автореферата е изложена информацията от дисертационния труд в съкратен вид, приносните моменти, публикациите, споменат е 1 кратък лекционен курс и цитиранията.

Кандидатът се е съобразил с някои предложения, направени по време на вътрешното обсъждане и е допълнил информацията с нови данни.

Прегледът на научната продукция и на академичната работа на дод. д-р Борис Наймушин ми дава пълно основание да заявя, че кандидатурата му напълно отговаря на изискванията за присъждане на научната степен „доктор на науките".

4. Препоръки:

Според мен е излишно структурата и съдържанието на дисертацията да се описват в отделна подглава във Въведението. Това не е книга.

Всяка глава започва с анотация, което не е необходимо. Това не са статии.

Не смятам, че приносните моменти трябва да се изреждат в дисертационния труд. Те би трябвало да са в Автореферата, както е и направено от автора.

Никъде не се упоменава, че преводите на български език са на автора.

5. Заключение

Като имам предвид както количествените наукометрични минимални изисквания за присъждане на научната степен „доктор на науките", така и качествения анализ на научната продукция, работа и приноси на доц. д-р Борис Наймушин, а също така отчитайки и личните му качества и способности, убедено подкрепям кандидатурата му по настоящия конкурс и давам положителната си оценка за неговите научни и научноприложни постижения, тъй като научната и професионалната му ориентация удовлетворяват изискванията на ЗРАС и на съпътстващите го правилници, и смятам, че **на доц. д-р Борис Анатолиевич Наймушин може да бъде присъдена научната степен „доктор на науките" към Департамента по Чужди езици и култури на Нов български университет по област на висшето образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма „Теория и практика на превода"**.

28.09.2026 г.

Подпис:

(проф. д-р Р. Тодорова)